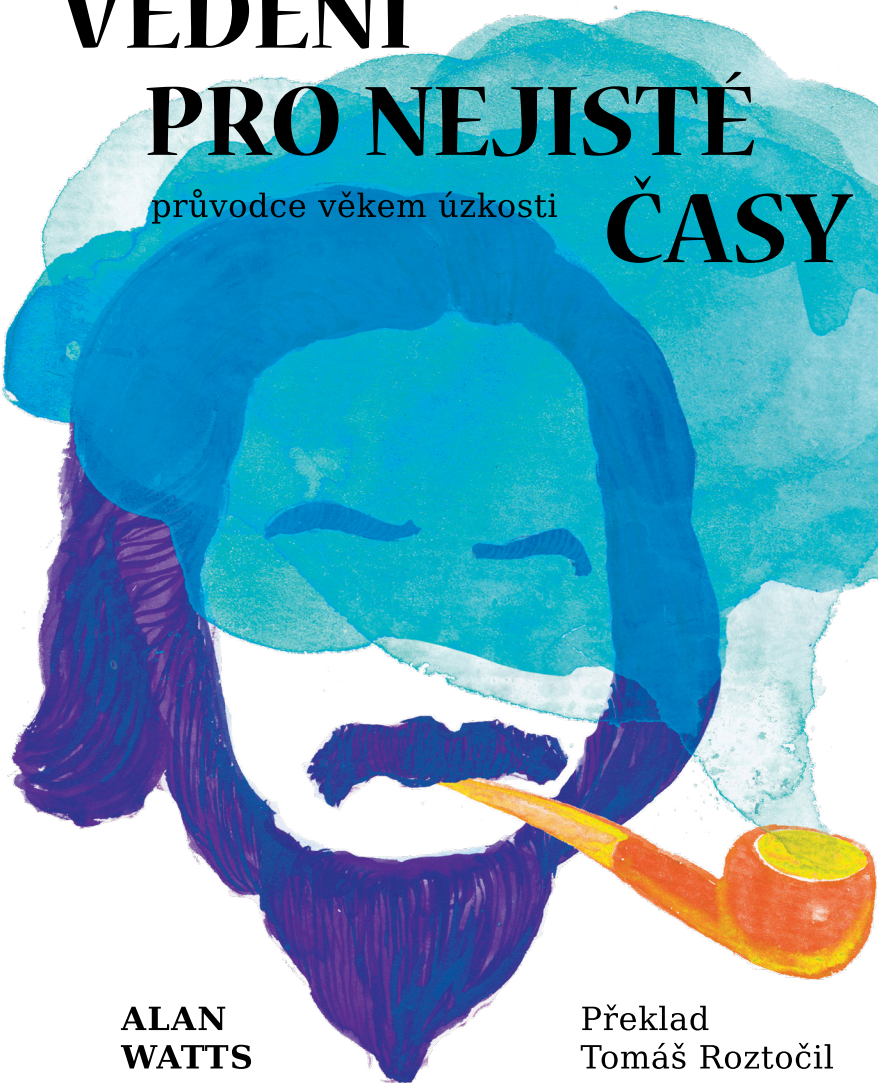

VĚDĚNÍ PRO NEJISTÉ průvodce věkem úzkosti ČASY

**ALAN
WATTS**

Překlad
Tomáš Roztočil

**VĚDĚNÍ
PRO NEJISTÉ
ČASY**

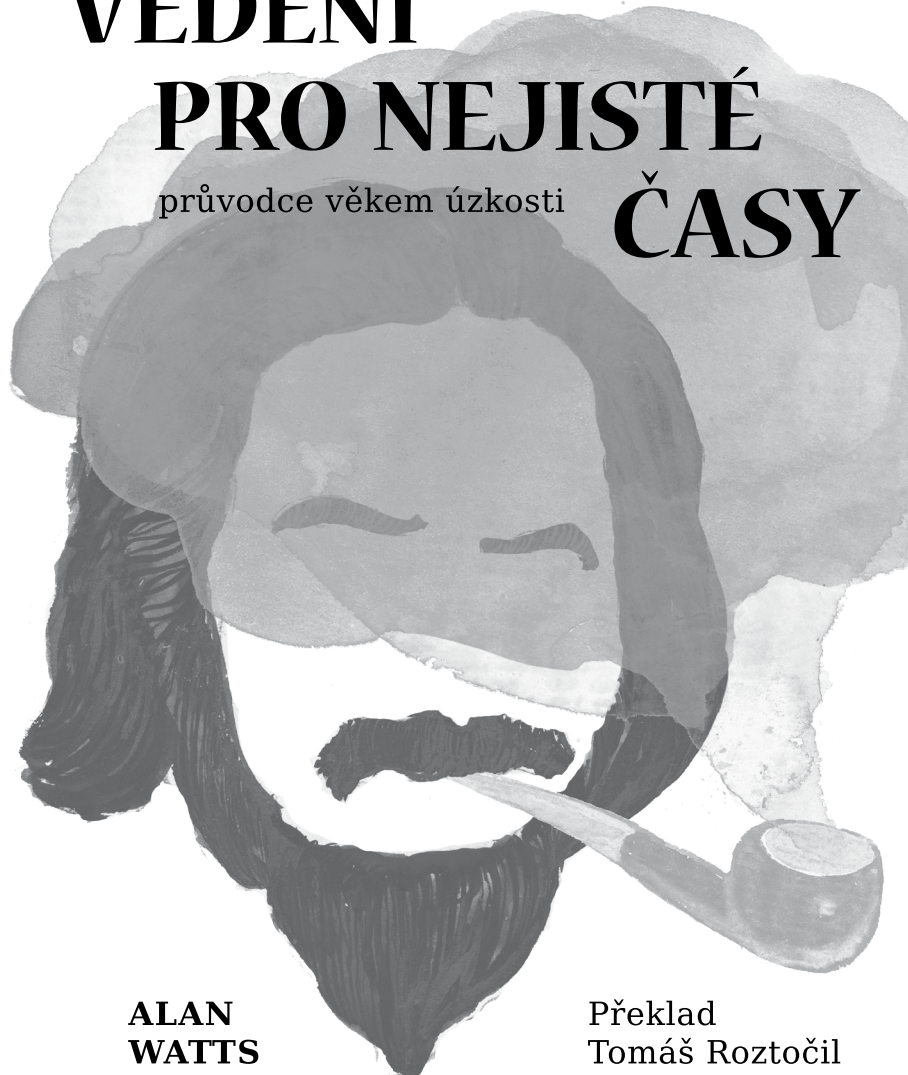
Průvodce
věkem úzkosti

Alan Watts

VĚDĚNÍ PRO NEJISTÉ průvodce věkem úzkosti ČASY

**ALAN
WATTS**

Překlad
Tomáš Roztočil

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Watts, Alan, 1915-1973

[Wisdom of insecurity. Česky]

Vědění pro nejisté časy : průvodce věkem úzkosti / Alan Watts ; překlad Tomáš Roztočil.

-- První vydání. -- Praha : Alferia, 2020. -- 150 stran

Přeloženo z angličtiny -- Vydal Nakladatelský dům Grada pod značkou Alferia. -- Obsahuje bibliografické odkazy

ISBN 978-80-271-1000-1 (brožováno)

* 115 * 13 * 159.923.2 * 159.9.016.1 * 165.322 * 17.02 * 141.338 * 2-664.3 * (0.062)

- přítomnost -- duchovní pojetí

- ego

- sebepoznání

- mysl a tělo

- sebepojetí

- duchovní poznání

- smysl života

- synkretismus (náboženství)

- synkretismus (filozofie)

- populárně-naučné publikace

13 - Filozofie ducha [5]

ISBN 978-80-271-1800-7 (ePub)

ISBN 978-80-271-1699-7 (pdf)

ISBN 978-80-271-1000-1 (print)

PRO DOROTHY

OBSAH

Předmluva Deepak Chopra	9
Úvod	17
I. DOBA ÚZKOSTI	20
II. BOLEST A ČAS	35
III. VELKÝ PROUD	44
IV. MOUDROST TĚLA	59
V. O VĚDOMÉM PROŽÍVÁNÍ	77
VI. CHVÍLE PROZŘENÍ	89
VII. PROMĚNA ŽIVOTA	104
VIII. TVOŘIVÁ ETIKA	117
IX. REVIZE NÁBOŽENSTVÍ	131

PŘEDMLUVA

Deepak Chopra

Každá kniha je cestou. Ta, kterou právě držíte v ruce, je však neobyčejná – zavede vás totiž kamkoliv a zároveň nikam. Nejprve se vydá do jádra úzkosti, na které spousta z nás tak lpí. Nebojí se přitom poťouchle a sebejistě házet kamení do oken náboženství a posvátných tradic. Alan Watts vám odhalí paradox, na kterém stojí celý lidský život – nejistotu, která nás trápí, ale zároveň nám otevírá dveře k dosud nepoznané skutečnosti, kde konečně najdeme všechny léky na strach i bolest.

Vědění pro nejisté časy je vskutku rozporuplná kniha, ale i přesto, nebo snad díky tomu, si od svého vydání v roce 1951 našla spoustu nadšených čtenářů a za jednoho z nich se hrdě považuji i já.

K této knize jsem se dostal, když mi bylo okolo pětatřiceti let – stejně jako jejímu autorovi v době vydání. Watts mi tehdy napověděl, jakou životní cestou bych se měl vydat – pryč od planých slibů materialismu. Na své nové cestě jsem objevil to nejprchavější území, které si jen lze představit – přítomný okamžik. Právě tady a teď na nás dle Wattsových slov čeká celý vesmír: „Pokud jsme schopni prožívat štěstí jen tehdy, když před sebou vidíme světlou

budoucnost, tak ve skutečnosti jen pronásledujeme bludičku, která nás vede stále hlouběji do nitra močálu smrti.“ Obdobné rozmáchlé a odvážné výroky jsou pro Alana Wattse příznačné – pomocnou ruku nabízí jen tomu čtenáři, který je ochoten obětovat vše, čemu dosud věřil. V poválečné Americe všem šlo jen o pokrok a vábení zítřka. Věřili jsme v budoucnost. Kam jsme ale směřovali? Nejprve na Měsíc a pak až ke hvězdám. Čeho jsme mohli dosáhnout? Úplně všeho. A co by nám takový úspěch přinesl? Nesmírné bohatství a pocit uspokojení, který by nám už nikdy nikdo nemohl vzít. A právě z této utopicky zasněné doby nás Watts svými kousavými otázkami jednou provždy probudil. Pokrok je podle něj klam a sněním o zítřku jen zbaběle utíkáme od bolestivého prožitku přítomnosti. „Potenciál přítomnosti“ dnes opěvuje každý – Watts se jí však věnoval už o padesát let dříve.

Při ohlédnutí za jeho dílem je zřejmé, jak byl ve svém oboru všestranný. Nenasytně a se zápalem se pustil do studia filozofie, náboženství, psychologie i vědy. Tato útlá kniha přitom vznikla v jedné z přelomových chvil jeho života. Psal se rok 1951 a Watts právě přišel o své životní poslání v roli episkopálního kněžího a rozvedl se se svou manželkou. V tuto chvíli se naplno pustil do studia zen buddhismu, který ho vždy fascinoval. Ve své následující práci se pokusil spojit východní a západní mystiku. Bylo to pro něj náročné životní období, ale jak už tomu bývá, podařilo se mu konečně najít cestu k sobě. Watts se na to rozhodl jít od lesa – po letech hledání své identity radikálně prohlásil, že žádné Já neexistuje. Trvalého štěstí, ke

kterému se Watts v mnoha svých dílech snaží najít cestu, dle něj můžeme dosáhnout, až když se vzdáme ega, které je podle něj pouhou iluzí. Ego-Já nás neustále šálí a zaha-luje nám pravou podstatu skutečnosti tím, že nás neustále žene za falešnými nadějemi a trápí lítostivými vzpomínkami.

Watts tento paradox formuluje svým typicky svižným a prostým stylem: „Zítřek a jakékoliv plány do budoucnosti nedávají smysl, dokud nejste bezprostředně ponořeni do přítomnosti – jediné v přítomnosti totiž doopravdy žijete.“ Jako dobrý kazatel mluví s důrazem a působí dojmem, že je napojen na jakousi vyšší pravdu. Tak radikální výrok byste v episkopálním kostele ale rozhodně nezaslechli. Představte si, že byste se jako oddaný křesťan, který vzhlíží k posmrtnému životu v nebi a návratu Krista, dozvěděli: „Jen přítomnost je skutečná – i kdybychom žili věčně, ale stále jen pro budoucnost, nikdy smysl života nepochopíme.“ Přesně tak snadno a bezostyšně Watts rozcupuje posmrtný život a jakékoliv vyhlídky na lepší svět, který by na nás mohl čekat v záhrobí.

Watts neohroženě vykročil na tenký led. Měl přitom to štěstí, že vyrůstal v poměrně liberálním prostředí Anglie, která díky svým koloniálním vazbám s Indií a Čínou nejednomu filozofovi umožnila proniknout do tajů védanty a buddhismu. V Americe ale narazil na zcela odlišnou mentalitu. Názory výmluvného a ambiciózního mladíka, který očividně strkal nos do všeho, co jen trochu zaváňe-lo náboženstvím, za oceánem nikoho nezajímaly (Watts o sobě i přes své obrovské penzum znalostí často prohlá-

šoval, že je pouhý „filozofický bavič“). Význam této knihy jsem si znovu připomněl, když jsem se vrátil k některým výroky, které Watts představuje ve své úvodní kapitole nazvané po vzoru známé básně od W. H. Audena.

Hned v úvodních větách Watts čtenáři předkládá jednu ze základních myšlenek buddhismu – život je plný utrpení. Watts se zde však jménu Buddha vychytrale vyhýbá. Místo toho svůj pronikavý pohled obrací přímo na čtenáře, který tou dobou bojuje se strachem ze studené války a atomu – strachem, který v něm vzbuzuje ty nejniternější existenciální otázky. Je lidský život doopravdy zábleskem ve tmě, pouhým okamžikem mezi zrozením a smrtí plným chaosu a bolesti? „Žijeme v době neobvyklé nejistoty“ poznamenává Watts poté, co prožil století, ve kterém padly snad všechny tradiční hodnoty západní civilizace včetně těch náboženských. Na úpadek víry lidé reagovali dvěma různými způsoby – buď si oddechli a vděčně zahodili okovy tradice, nebo se začali obávat, že rozum nahradí šílenství a chaos. Watts se ale snaží prorazit třetí cestu – čtenáře upozorňuje, že slepá náboženská víra zanikla jen díky kritickému myšlení. Nejistoty se Watts rozhodně nebojí. Naopak ji vítá s otevřenou náručí a ve své knize se vydává do jejího samého středu. V zájmu toho, aby čtenáře neodradil, se záměrně vyhýbá složité terminologii východních náboženství, ale přitom jim předkládá jednu ze základních myšlenek buddhismu – nezaujatě pozoruje přítomnost a straní se jakýchkoliv soudů.

Jen s otevřenou myslí v sobě můžeme objevit všechny skryté pravdy. Watts čtenáři tlumočí ústřední myšlenky

sdílené mnoha náboženskými tradicemi i jejich mudrci. Když se Buddha ptali na existenci Boha, tak mlčel. Watts se však nebojí všechny modly rozbít. Existenci hmotného Boha vyvrací za pomoci moderní fyziky. Dokonce se ani nebojí tvrdit, že s důkazy o jeho existenci nikdy nikdo přijít nemůže (což je opravdu odvážné tvrzení – Watts samozřejmě nemohl tušit, že jednou přijde post-kvantová fyzika, která lidstvu nabídne teorie, dle kterých je vesmír prodchnut nezměrnou inteligencí). Je na čase, abychom přestali stále dokola oprašovat staré mýty či vymýšlet nové, jen abychom se díky nim mohli cítit bezpečně. Jedinou upřímnou životní cestou je pečlivé zkoumání sebe sama. Slepé následování náboženských doktrín nás nakonec dotlačí jen k tomu, že veškerý smysl života začneme hledat v přítomných slastech. Watts nás zde po vzoru Buddha upozorňuje, že slasti své utrpení nikdy nevyлéčíme, protože obě tyto emoce jsou úzce spjaty.

Mohlo by se tedy zdát, že nemáme moc na výběr – buď budeme následovat dávno přežitá náboženství, nebo zcela propadneme zoufalství. Watts nám ale nabízí ještě jednu cestu. Ta však vyžaduje radikální proměnu myšlení. Tato třetí cesta v nás paradoxně probudí přesně ty stránky osobnosti, které v sobě nejprve musíme potlačit. „Skutečnosti, ke kterým odkazují symboly, jako je ‚Bůh‘ či ‚věčný život‘, jsou upřímné, nezáludné a často naprosto zřejmé. Pochopit je může každý. Abyste si jich však všimli, musíte změnit úhel pohledu a myšlení stejným způsobem, jako brýle upravují lom světla a umožňují lidem vidět tak ostře jako nikdy předtím.“ Watts se k tomuto východisku

dostává až po nějakých dvaceti stranách. Na svou duchovní cestu vás zve pomocí prostého, přímého a trpělivého jazyka, díky kterému vás ani nenapadne, že byste s jeho argumenty neměli souhlasit. Obdobně odvážné výroky si může dovolit jen málokterý autor – a právě v tom spočívá Wattsův talent. Nebojí se proniknout do jádra pravdy obsažené například v upanišadách, které upozorňují, že strach se rodí z duality, a na základě této teorie rozvinout celou kapitolu, která srovnává způsoby, jakými zvířata a lidé prožívají utrpení. Zatímco zvíře se bolesti staví čelem a beze strachu, člověk vinou své rozdělené osobnosti žije v neustálé úzkosti a utrpení čeká za každým rohem.

Rozhodně zde nechci tvrdit, že by kniha *Vědění pro nejisté časy* měla sloužit jako nějaký úvod do buddhismu. Watts se totiž nebojí čtenáři představit složité filozofické koncepty, které staví na předpokladu, že žádné individuální ego-já neexistuje. Člověk svou dualitu projektuje do okolního světa, a dělí ho tak na vnitřní a vnější prožitky. Svou rozdělenost dnes vnímáme jako normu a vůbec nám už nedochází, že skutečnost je jen jedna. Vesmír je jeden jediný proces, který se odehrává ve vědomí („velkém proudu“). Naši pravou podstatu proto můžeme objevit, až když se tomuto procesu zcela odevzdáme. Žádná vnější zkušenost nám v této snaze nepomůže, protože proud dějin je všeobíhající a nevyhnutelný. Čas je iluzí, kterou si vytvořila neklidná mysl, a stejně tak prostor je pouhým konstruktem, vězením, které jsme si pro sebe stvořili, abychom měli kde bloudit. Tyto koncepty není lehké pochopit, natož se jimi v životě řídit.

Watts přitom nesleduje přímo cestu buddhismu, ale vrací se až k prastarým poznatkům védských mudrců z Indie. Z přítomnosti se snaží osekát vše nereálné – to, co zbyde, je skutečnost. Jedná se o jednoduchý, ale přitom nemilosrdný přístup – spousta věcí, které v našich životech považujeme za skutečné, jsou pouhými symboly: „Myšlenky a slova skutečné věci pouze zastupují – *nejsou* jimi.“ Proč bychom tedy vůbec měli psát knihy? Slova nám dokážou ukázat správný směr. Mohou v nás probudit zapomenuté vědomosti a vhledy a zažehnout plamen zvědavosti a nespokojenosti. Přesně toho se svým působivým stylem Watts snaží dosáhnout. Zároveň si je však plně vědom, že mapa není to samé jako území, které zobrazuje. Za neústupným hlasem plným autority se skrývá autor, který na své cestě tápe stejně jako každý z nás. Watts si je plně vědom, že z vězení svého rozděleného já se mu ještě uniknout nepodařilo. Ví, že osvobodit ho dokáže jen zcela výjimečný prožitek, který není součástí každodenního života – prožitek, kterému pro nedostatek správných slov říkáme probuzení.

Paradox běžného probouzení – toho, které zažíváme každé ráno – spočívá v tom, že ho nijak nemůžete plánovat, a přesto je nevyhnutelné. Totéž platí o duchovním probouzení. Nemůžete se k němu propracovat tím, že byste si ho usilovně přáli, neustále se modlili, prosili či meditovali. Už jen zjistit, že spíte, je dost náročné. Na odlišnou podstatu skutečnosti vás vždy upozorňuje jen docela malý střípek vědomí. A právě s tímto střípkem pochybností si Alan Watts ve svých knihách hraje. Upozorňuje nás na to, jak se

naše mysl snaží sama před sebou uniknout, a neustále tak obíhá dokola. Právě proto každá duchovní cesta končí uzavřením kruhu. Vystrašená mysl, která utíká před útrapami každodenního života, dožene mysl, která hledá lepší svět. Když se pak spojí, tak se všechny iluze rozplynou – jednotnou mysl už neošálí.

V takovou chvíli člověk nestojí u nebeské brány a nečeká na smilování Boží. Člověk přijde k něčemu mnohem hodnotnějšímu – jednotě. Rozdělená mysl se zahojí a zcelí. Jakmile mysl prohlédne veškerý strach i naději, najde v sobě klid – ve stavu čistého vědomí stranou myšlenek. Tento konečný bod *Vědění pro nejisté časy* ani žádná jiná kniha věnující se podstatě bytí nemůže čtenáři naservírovat v úhledném balíčku. Taková kniha před námi ale dokáže symbolicky nakreslit kruh, což se tomuto dílu bezesporu daří. Nabídne směr, který jistě ocení každý, kdo hledá tu správnou cestu. Za sebe mohu i po třiceti letech směle prohlásit, že jsem vděčný za to, že se mi dostala do ruky.

ÚVOD

Vždy mě fascinovalo, jak nám může reverzní psychologie pomoci, když se snažíme dosáhnout nějakého cíle. Říkám tomu „zákon opaku“. Znáte to, když se snažíte udržet na hladině, potopíte se, ale jakmile se chcete potopit, táhne vás to zpět nahoru. Stačí se pokusit zadržet dech a hned vydechnete... Připomíná mi to prastarý a často opomíjený výrok: „Kdo by chtěl spasit svou duši, ten ji ztratí.“

Kniha, která se vám dostala do rukou, se zabývá způsobem, jakými se tato zákonitost dá využít při cestě za pocitem bezpečí a duchovními i intelektuálními jistotami, které s oporou v náboženství či filozofii hledá snad každý z nás. Jsem přesvědčen, že toto téma je v dnešní době nejistoty a obav ještě aktuálnější než kdy dříve. Tato kniha vychází z předpokladu, že nejistota pramení pouze z úpěnlivé snahy o vytvoření pevně daných jistot a že jediná cesta ke spáse a udržení si zdravého rozumu se nám překvapivě otevře až tehdy, když si uvědomíme, že se stejně nikdy zachránit nemůžeme.

Možná vám takové myšlenky přijdou jako vystřižené z *Alenky v říši divů* – takovému srovnání se rozhodně nebráním, tato kniha vás totiž může zavést až na dno pomyslné králičí nory filozofie. Na následujících stránkách se čtenář

často ocitne v chaotickém světě, kde se zdravý rozum bez váhání staví na hlavu. Těm z vás, kteří se setkali s mými dřívějšími knihami *Behold the Spirit* (1947) či *The Supreme Identity* (1950), možná bude připadat, že si nyní v mnohém odporuji. To se ale týká jen některých detailů. Zjistil jsem totiž, že jádro poselství, které jsem chtěl lidem svými knihami předat, pochopil jen málokdo – rámec a kontext mého smýšlení totiž pravdu v jádru těchto knih často spíše komplikoval a zamlžoval. V této knize proto chci nahlížet na stejnou problematiku z úplně jiné perspektivy a využít při tom slovník, který čtenáře nebude mást termíny, historií a tradicemi zatíženými spoustou irelevantních asociací.

Ve svých předchozích knihách jsem se pokoušel z nového úhlu pohledu osvětlit a obhájit určité základní principy náboženství, filozofie a metafyziky. Teď si však myslím, že mé dřívější výklady byly zbytečné jako páté kolo u vozu – čtenáře totiž pouze mátl. Obhajovat se přeci potřebuje pouze ten, kdo si svou pravdou není jistý. Jednoho filozofa se v této knize ale přece jen držím – mojí největší inspirací byl čínský mudrc Lao-c', který dokonale ovládal reverzní psychologii a studoval právě její vztah se snahou o dosažení cílů. Lao-c' tvrdil, že pokud se potřebujete ospravedlnovat, jistě nikoho nepřesvědčíte, a že pravdy dosáhnete jen tehdy, když se zbavíte všeho vědění. Tvrdil, že nic není mocnější a tvořivější než prázdnota, které se ale člověk povětšinou děsí. Cílem následujících stránek je dokázat – pěkně pozpátku –, že všechny základní principy náboženství a metafyziky se ve své úplnosti projeví a stanou

-
užitečnými až tehdy, když se je rozhodneme rozcupovat na kousíčky.

S radostí bych nyní chtěl poděkovat nadaci, kterou založil Franklin J. Matchette z New Yorku, který věnoval velkou část života řešení zásadních otázek vědy a metafyziky a patřil mezi tu vzácnou sortu podnikatelů, jejichž cílem není jen nekonečné hromadění majetku. Vážím si toho, že nadace Matchette Foundation studium těchto oborů i nadále podporuje a že je otevřená novým poznatkům do té míry, že se dokonce nebojí ani mého značně radikálního a „převráceného“ pohledu na metafyziku.

*Alan W. Watts
San Francisco
květen 1951*